

УДК 635.92:631.527

Горобець В.Ф., Щербакова Т.О.

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАНУ, Україна

e-mail: shcherbacova@ukr.net

ПОХОДЖЕННЯ СОРТІВ ПІВОНІЙ *ITOH GROUP*

Сьогодні до селекційного процесу все більше залучаються види та сорти рослин, застосування яких приводить до створення груп сортів з принципово новими біологічними та господарськими ознаками. Їх пошук, вивчення генетичного різноманіття та походження має величезне значення для формування генофонду культури та селекційної роботи.

Півонії відомі людям з давніх часів. Рід *Paeonia* L. представлений трьома життєвими формами: трав'янисті (об'єднують від 40 до 50 видів і форм), напівкущові (*Paeonia lutea* Dtlav. ex Franch., *P. delavayi* Franchet, *P. potaninii* Komarov), кущові півонії (*P. rockii* (S.G. Haw & Lauener) T. Hong & J.J. Li, яку традиційно називають *P. suffruticosa* Andrews.)

Нині в American Peony Society зареєстровано біля 10 тис. сортів півоній. В залежності від походження сорти об'єднують в 5 груп:

Група Лактіфлора (*Lactiflora Group*) включає сорти, створені на основі одного виду – *P. lactiflora*.

Сорти групи Трав'янисті гібриди (*Herbaceous Hybrid Group*) отримані в результаті гібридизації декількох видів: *P. lactiflora*, *P. officinalis*, *P. peregrina*, *P. tenuifolia*, *P. mlokozewitschii*, *P. wittmanniana* та інші.

До групи Суффрутікоза (*Suffruticosa Group*) внесені сорти кущової *P. suffruticosa*.

Група гібриди Лютеа (*Lutea Hybrid Group*) об'єднує сорти, для виведення яких використовували напівкущову *P. lutea* та кущову *P. suffruticosa*.

Новою групою півоній є так звані сорти Іто (*Itoh Group*). До неї віднесені сорти, отримані від схрещування між собою різних життєвих форм півоній: трав, напівкущів, кущів.

Довгий час вважалося, що гібридизація між видами і сортами різних життєвих форм неможлива. Однак, японський селекціонер Тоїчі Іто (T. Itoh) починаючи з 1948 р. здійснював велику роботу щодо об'єднання генетичного матеріалу сортів трав'янистої *P. lactiflora* з сортами напівкущової *P. lutea* (понад 12 тисяч запилень). Селекціонеру вдалося отримати незначну кількість гібридного насіння від комбінації, в якій материнським компонентом був сорт з напівмахровими квітами *P. lactiflora* 'Kakoden', а батьківським махровий сорт жовтого забарвлення 'Alice Harding' (*Lutea Hybrid Group*). Із зібраного насіння він виростив всього 36 сіянців, які зацвіли через вісім років і мали квіти жовтого кольору. Серед сіянців були рослини з простими, напівмахровими та махровим квітками.

У 1974 році американський агроном Луї Смірнов (L. Smirnow) реєструє в American Peony Society чотири сорти Тоїчі Іто: 'Yellow Crown', 'Yellow Dream', 'Yellow Emperor', 'Yellow Heaven'. Цю групу сортів назвали в честь автора – Група Іто (Itoh Group). Фенотипи Іто гібридів об'єднали параметри як трав'янистих, так і кущових півоній. Рослини проявляли ознаки трав'янистих форм у стеблах, які відмирили в зимовий період. Від групи кущових вони отримали форму квіток та листків. Однак, на відміну від сортів Lutea Hybrid Group, в яких генеративні пагони несуть пониклі квіткі, сорти групи Іто мали міцні стебла та спрямовані вгору квіткі, що підвищувало їх декоративність.

Провідні селекціонери півоній, зрозумівши перспективність нової групи сортів, починають з нею активну селекційну роботу. І вже на початку 80-х років селекціонер Дон Голлінгсверт (D. Hollingsworth), провівши схрещування між сортами *P. lactiflora* і 'Alice Harding', отримує сорти 'Border Charm' та 'Garden Treasure' з великими жовтими квітами, пелюстки при основі яких мають червоне забарвлення.

У 1989 році Біл Сейдл (B. Seidl) реєструє 4 сорти, де в якості батьківської форми виступає сорт 'Thunderbolt' (Lutea Hybrid Group). Також він відбирає сорт 'White Emperor' з квітами білого забарвлення, отриманий в результаті соматичної мутації рослин 'Yellow Emperor'.

У 1980–1990 рр. провідний гібридизатор півоній Роджер Андерсон (R. Anderson) залучає для селекції нові материнські трав'янисті сорти, зокрема, немахровий світло-рожевий 'Martha W'. Він широко використовує пилок сорту 'Golden Era' та інших сіянців із Lutea Group, створених відомим селекціонером Девідом Пітом (D. Reath).

Результатом таких схрещувань стають 6 нових сортів: 'Bartzella' (жовтий з червоним центром); 'Cora Louise' (світло-бузковий з лавандовим центром); лавандово-рожеві 'First Arrival', 'Luxuriant', 'Little Darlin'; фуксієво-лавандовий 'Greta May'.

У 1999 р. Андерсон отримує ще 16 сортів. Найвідомішими з яких сьогодні є: жовто-кремові 'Callie's Memory', 'Canary Brilliants'; напівмахрові рожево-червоні 'Hillary', 'Kopper Kettle'; жовто-червоний 'Lollipop' та фуксієвий 'Morning Lilac'. У 2017–2019 рр. Андерсон реєструє ще 36 сортів, серед яких виділяються оригінальністю немахрові червоноквіткові культивари.

Слід зазначити, що німецький селекціонер Вольфганг Гісслер (W. Giessler) здійснює запилення напівкущової *P. delavayi*, яка має червоні квіти сумішшю пилку сортів та сіянців групи Lactiflora та отримує сорти з квітами червоного кольору 'Yes We Can' та 'German Medusa'.

На початку XXI ст. велику роботу щодо отримання Іто гібридів проводить Дон Сміт (D. Smith). До гібридизації він залучає уже традиційний трав'янистий сорт 'Martha W' та напівкущовий 'Golden Era' і реєструє понад 30 нових сортів з махровими яскраво-жовтими та рожевими квітками. Великоквіткові культивари 'Reverse Magic' (♀ 'Age of Gold'

× ♂ 'Martha W') та 'Impossible Dream' (♀ 'Stolen Heaven' × ♂ 'Martha W'), Сміт отримує шляхом зворотного схрещування. У 2016 році Сміт реєструє немахровий коралово-рожевий сорт 'Smith Opus 1 (MISAKA)' та напівмахровий коралово-кремовий 'Smith Opus 2 (TAKARA)'.

Великий вклад в розвиток селекції Іто сортів вносить селекціонер аматор Ірен Толомео (I. Tolomeo). Вона підбирає гібридні пари серед сіянців Lactiflora Group, сортів ('Golden Era', 'Boreas') та сіянців Lutea Group Девіда Піта. На основі таких схрещувань з 1999 по 2010 рік Ірен отримує 12 сортів та об'єднує їх в серію 'Sonoma'.

Отже, найчастіше селекціонери Іто гібридів використовували в якості материнських форм трав'янисті сорти Lactiflora Group 'Kakoden' та 'Martha W', а донорами пилку – напівкущові високофертильні культивари Lutea Hybrid Group 'Alice Harding', 'Golden Era', 'Thunderbolt'.

Сьогодні в American Peony Society зареєстровано понад 140 сортів Itoh Group. Селекційна робота з цією групою сортів, яка розпочалася ще на початку ХХ ст., активно продовжується і до тепер.

Сучасна селекція півоній Itoh Group спрямована на отримання сортів з квітками немахрової форми кремово-жовтого, коралово-рожевого, лавандово-рожевого, червоного, темно-червоного, темно-пурпурового забарвлення.

УДК 582.973:712.25[477]

Демченко О.О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна
e-mail: demchenkoo@nubip.edu.ua

ІСТОРІЯ ІНТРОДУКЦІЇ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНІВ РОДУ *VIBURNUM* L. В УКРАЇНІ

Збагачення асортименту декоративних рослин, що культивуються в Україні – важливе питання сучасної проблеми раціонального використання рослинних ресурсів, що передбачає інтродукцію та детальне вивчення перспективних рослин, цінних для різних галузей господарства. До числа таких рослин належать і види родини *Viburnaceae* Dumort.

В Україні зростають два аборигенних види калин: калина звичайна (*V. opulus* L.) та калина цілолиста гордовина (*V. lantana* L.), інтродукційне випробування за даними М.А. Кохна (1994), успішно пройшли 21 вид та 6 культиварів калин: *V. acerifolium* L., *V. buddleifolium* С.Н. Wright, *V. burejaeticum* Rgl. et Herd., *V. carlesii* Hemsl., *V. carlesii* 'Diana', *V. cotinifolium* D. Don., *V. dentatum* L., *V. dilatatum* Thunb., *V. edule* (Mochx.) Raf., *V. lantana* 'Aureum', *V. lantana* 'Variegatum', *V. lentago* L., *V. macrocephalum* Fort., *V. odoratissimum* Ker.-Gawl., *V. opulus* 'Nanum', *V. opulus* 'Roseum', *V. phlebotrichum* Sieb. et Zucc., *V. prunifolium* L., *V. rhytidophyllum* Hemsl., *V. rufidulum* Raf., *V. sargentii* Kochne., *V. sargentii* 'Flavum', *V. tunus* L., *V. trilobum*